

Nádas Péter úrnak,
valahol a Göcsejben vagy Zalában

Kedves Nádas Péter!

Nem olvasom a Magyar Narancsot, az irányultsága miatt nem érdekel, de most mégis megvettem, mert kíváncsi voltam, hogyan foglal állást a kettős állampolgárságról valaki a kozmopolita-liberális oldalról, aki nem vesz részt a napi politikai csetepatékban, erkölcsi tőkéje tehát még nem eródálódott, igényes, és ráadásul még tisztességesnek is néz ki. Előre bocsájtom, hogy az történt, amire számítottam: az Önnel készült interjúban nem olvastam figyelemre méltó érveket, annál több olyat, ami megcáfolásra kívánczik. Engedje meg, hogy ezért szíves figyelmébe és elolvasásra ajánljam levelem. (Legrosszabb esetben az történhet, hogy mindketten vesztegettük egymás idejét. * - Én még plusz 598 forintot is, a dupla szám árát.)

1./ Először is, az „Etnikai alapon demokráciát csinálni nem lehet” címmel vitatkozni sem lehet, az kétségtelenül igaz. De vajon releváns-e ez a kérdés a kettős állampolgárság kapcsán? Mennyiben célja a kettős állampolgárságnak a demokrácia-csinálás, vagy a demokratikus intézmények megerősítése? A cél itt konkrétan: elősegíteni, hogy a határon túli magyarok szabadon választhassák a szívük, nemzeti érzésük és azonosságtudatuk szerinti állampolgárságot is. Veszélyeztetné-e ez a magyar demokráciát? Ugyan miért? Nem látom be. Vagy a szomszéd országok demokráciáját veszélyeztetné? Ugyan mivel? Esetleg azzal, hogy most már a magyar állampolgársággal is rendelkező kisebbségi magyarok „földrajzilag” is Magyarországhoz szeretnének tartozni? Van olyan kisebbségi magyarság a környéken, amelyik ezt az ostobaságot felvetné? És van olyan hazai politikai erő, amely ezt támogatná? Ezek abszolút alaptalan, irreális feltételezések lennének. A HVG-ben ugyan Lipovecz Iván ezzel élt, de én azt javaslom, maradjunk a realitások talaján. (Egyébként is, ez már nem a szomszédos országok demokráciáját, hanem a szomszédos országokat veszélyeztetné!)

Ezzel szemben én úgy gondolom, hogy a kettős állampolgárság inkább erősítené a demokráciát: a demokrácia mai, liberális felfogása az emberi jogokat helyezi előtérbe. Milyen demokrácia az, ahol az ember nem határozhatja meg szabadon nemzeti hovatartozását és nem egészítheti ki a lakóhelye szerinti állampolgárságot a nemzeti-kulturális kötődésével? (Látja, látja, Nádas úr! Így válik egy doktríner liberális felfogás az alapvető demokratikus, személyi jogok gátjává!) Vagy nem Bibó mondta azt, hogy a demokrácia annyit tesz, mint nem félni? Márpedig a határon túli magyarok nagy része fél, azaz nem él demokráciában, és a kettős állampolgárság a biztonságérzetüket erősítené!

---

* Basszuk itt egymás idejét – hogy barátja, Esterházy Péter leleményes és választékos szófordulatával éljek. Bár én egy percig sem feledkezem meg arról, hogy egy nemzetközi híri író ideje sokkal drágább az enyémnél. De ha egy nemzetközi híri író esetleg butaságokat talál mondani, akkor a sok, olcsó idejű olvasó ideje már – összességében – lehet olyan drága, mint az övé.

2./ E szöveg később újra előjön, olyan formában, hogy Ön nem helyesli „a politikai élet etnikai elven való megszervezését”. Nem hiszem, hogy itt erről lenne szó. Az idézett kijelentés számomra valamifajta etnikai diszkriminációt tartalmaz, pl. olyasmit, mintha mondjuk korlátoznánk a cigányok, vagy más kisebbségek jogait. Ez természetesen nem fogadható el. De kinek a jogait korlátozná a kettős állampolgárság? Vagy kit diszkriminálna? A hazai magyarokat nyilvánvalóan nem, az újonnan lett magyar állampolgárokat sem. Netán arról lenne szó, hogy e lépéssel a szomszédos országok nem magyar állampolgárait diszkriminálnánk? (Mivelhogy ők jóval szigorúbb feltételek mellett kaphatnák meg a magyar állampolgárságot?) Ha erre utal ez a kijelentés, akkor azt kell mondjam, hogy nincs alapja. Ilyen alapon ugyanis minden állampolgárság, vagy nemzethez tartozás diszkriminál, hiszen mi pl. nem kaphatjuk meg azokat a jogokat és privilégiumokat, amelyeket pl. egy osztrák állampolgár Ausztriától.

3./ Nem tetszik nekem magának az „etnikai” kifejezésnek a használata sem ebben a vonatkozásban. Emögött már eleve némi céltartalmat, vagy negatív mögöttes tartalmat érzek. Számomra ez a szó a fajhoz, az eredethez tűnik közelállónak, miközben a „nemzet”, mint „közös ihlet”, inkább jelent kulturális-nyelvi-szellemi közösséget. Tehát azt érzem, hogy ha egy politikai ügynek „nemzeti” vonatkozása van, az már eleve elparentálható, rossz színben tüntethető fel azáltal, ha a „nemzeti” helyett az „etnikai” jelzőt használják vele kapcsolatban.

4./ Tudom, hogy lassan haladok, de a cím után rögtön már az első Mihancsik Zsófia-kérdésnél meg kell állnom: „Miért lehet még mindig a nemzetfogalommal embereket manipulálni?” Én ezt a kérdést kikértem volna magamnak. Mert (1) magasztos fogalommal magasztos célok elérése nem nevezhető manipulálásnak (manipulálni alantas célok érdekében szoktak). (2) A konkrét esetben a liberális-kozmpolita oldal manipulált: az önzésre, a részvétlenségre „játszott rá”, irreálisan eltúlzott anyagi következményekkel ijesztgetve az egzisztenciális gondokkal küszködőket.

5./ Ön nem látja *értelmét* a nemzeti kérdés felvetésének. Először is, itt most nem általában vetődött fel a nemzeti kérdés, hanem egy konkrét vetületben: a határon túli magyarok érzelmi és biztonsági okokból szeretnének kettős állampolgárságot kapni, és úgy érzik, hogy most jött el az ideje, hogy ezt az igényüket megfogalmazzák. (Eddig a külső feltételek nem voltak adottak.) Az ő szemszögükből e kérdés *értelmét* aligha lehet vitatni. Megkérdezhetjük azt is, hogy van-e a dolognak a mi oldalunkról *értelme*? Én erre azt válaszolom, hogy ez nem *értelmi*, hanem *érzelmi* kérdés. (Másfél millió embernek ez olyan, mintha azt kérdeznék tőlük: van-e *értelme* annak, hogy testvérek szeretik egymást, összetartoznak.) De van a dolognak egy másik, általánosabb vetülete is. Megkérdezhetjük, hogy van-e a nemzeti érzésnek *haszna*? (azaz *értelme*). Az én szememben ez blaszfémia, (és másfél millió ember nyilvánvalóan elutasítaná az illetén kérdésfeltevést), de közgazdasági, tudománypolitikai, és még egy sor egyéb szempontból megengedhető, és a válasz igen. Beteg lelkű nemzetek nem lehetnek sikeresek. Olyan ez, mint az egyén, vagy egy kisebb közösség (mondjuk futballcsapat) szintjén az önbizalom. Az önbizalom, a nemzeti büszkeség, az egészséges nemzeti érzés a siker jelentős tényezője a gazdaságban, a külpolitikában, vagy akár a tudomány területén is.

6./ Egyetértek azzal, ahogy Ön elítéli a szerbek vérengzéseit, az etnikai tisztogatást. Én is alig vártam, hogy mikor avatkozik már be a nemzetközi közösség, mikor állítja meg őket. De legyünk pontosak. Az egykori Jugoszláviát nem ők verték szét, hanem a horvátok és a szlovének. Tito Jugoszláviája ugyanis azon az elven épült fel, hogy miközben a gazdasági erőt Horvátország és Szlovénia adta, a politikai, a katonai (és nem elhanyagolhatóan a titkosrendőrségi) hatalom a szerbeké volt, s ennek birtokában jelentős gazdasági újraelosztás ment végbe a szegény köztársaságok támogatására és a két gazdag kárára. Mikor a marsall meghalt, a szlovének, majd a horvátok kiugrottak, és követte őket Bosznia. Igen ám, de ezzel nagyszámú szerb népesség került a szerb határokon túlra. Ezt a helyzetet a szerbek nem voltak képesek elviselni, háborúztak.

A témánál azért ragadtam le, mert egyáltalán nem mindegy, hogy ebből milyen következtetéseket vonunk le, és főleg milyen hasonlatokat állítunk fel magunkra nézve. (Ön ugyanis ezt tette, párhuzamba állította a szerbiait egy olyan feltételezett magyarországi helyzettel, amikor a „nemzeti” kérdés feleslegesen aktualitást kap.) Először is, történelmileg a kiindulópont valóban nagyon hasonló volt. De a magyarok egyáltalán nem úgy reagáltak, mint a szerbek. Nem csak azért, mert Trianon után közvetlenül sehogyan sem reagálhattak; akkor sem úgy reagáltak, amikor a bécsi döntésekkel már meglett volna hozzá az erejük. Mert Teleki a szlovák külügyminiszterrel részletesen egyeztetette az etnikai határokat a Felvidéken, és szlovák partnere elismerte annak korrektségét. Mert Észak-Erdély visszacsatolásával igaz, hogy egy millió román is hozzánk került, de ezeket senki sem akarta elűzni. Tagadhatatlan, hogy a Délvidéken viszont gyalázatos dolgok történtek (már maga a bevonulás is az volt), de az újvidéki vérengzés elsősorban nem etnikai alapú volt (ezzel nem mentséget akarok szolgáltatni rá), és méreteiben meg sem közelítette a szerbekéit. A szerbekkel való történelmi összevetés tehát alapvetően hamis és Magyarországra nézve méltatlan.

Ami pedig a mai összevetést illeti, az egyszerűen nemzetgyalázó. Hogyan lehet Európa egyik legtoleránsabb, legbefogadóbb népéről feltételezni, hogy a szerbekhez hasonló véres megoldásokhoz folyamodna? Jó, hogy nem már a hutuk és tuszik az összehasonlítási alap! És egyáltalán, milyen logika vezet el a kettős állampolgárság megadásától odáig, hogy valaki a magyarokat a nemzetiségi kérdés erőszakos megoldásától félti?

7./ Megmondom, milyen logika. Az amely nem képes különbséget tenni egyfelől nemzeti érzés és hazafiság, másfelől nacionalizmus, sovinizmus, irredentizmus, és végső soron fasizmus között. (Nem csalódtam, később a fasizmus is előjön, és nem csak úgy, légbőlkapottan, hanem Orbán Viktorral összefüggésben.) Sőt, amely a nemzeti érzés és a hazafiság létét is tagadja (de legalább is az *értelmét*), és amely még jobbik esetben sem lát mást a nemzet fogalmában, mint valamilyen *etnikai* vonatkozású érdekelvűséget. Pedig milyen egyszerű az Illyéstől származó distinkció: a hazafiság jogföltés, a nacionalizmus jogsértés. Ugyan kinek a jogait sérti a határokon túl a kettős állampolgárság? Ezt tessenek nekem elmagyarázni, ott, a kozmopolita-liberális oldalon!

Ha zsidó származású lennék, valószínűleg bennem is meglenne ez a görcsös félelem mindattól, ami valamilyen módon kapcsolatba hozható a fajjal, a származással. (De csak valamilyen módon, mert a nemzet nyelvi-kulturális közösség!) De már csak a saját szellemi-lelki egészségem érdekében is megpróbálnám szétválasztani ezeket a fogalmakat. Ha ugyanis arra képtelen lennék, akkor kénytelen lennék abban a tudatban élni, hogy ebben az országban él másfél millió nacionalista, aki bármely pillanatban szememre olvashatja a származásomat, sőt, még hátrányosan meg is különböztethet amiatt. De e torz felfogásnak a másik oldal is szenvedője: nemzeti érzelmeiben lépten-nyomon kigúnyolják, megalázzák. Ha én zsidó származású lennék, valószínűleg belátnám, hogy a történelmileg akár jogos félelmeim sem jogosítanak fel arra, hogy emiatt – élve a jelentős értelmiségi pozícióimból eredő hatalommal – megnyomorítsam azon emberek lelkét, akiket az őszinte, „jogféltő” nemzeti érzés vezérel.*

8./ „A második világháború utáni európai történelem nem tartja aktuálisnak azt a részletekbe menő történelmi vitát, amelyet ma Magyarországon folytatnak”, írja Ön, hozzátéve, hogy Pozsonyból vagy Ljubljanából nézve „másként néz ki a történetünk”.

Hadd emlékeztessenek néhány „ügyre”:

- Európa egyik legnagyobb, tömbben élő nemzeti kisebbségének a területi autonómiához való jogáról Románia még mindig hallani sem akar. Az önrendelkezés joga idegen lenne a demokráciától és az európai gondolkodástól?
- Azt a magyar szerveződést, amely ezt a célt kitűzte, nem ismerték el legális szervezetnek. Ez nem lenne Európában bárhol alkotmányos jog?
- A magyar nyelvű – viszonylag teljes körű - felsőoktatás lehetőségét Erdélyben csak néhány éve teremtette meg a Fidesz-kormány, de a román kormány azt nem finanszírozza. Idegen lenne az európaiságtól és a demokráciától a nemzetiségek azon joga, hogy az oktatási rendszer legfelső szintjén is anyanyelvükön tanulhassanak? Van, aki ne tudná, hogy évtizedeken át az asszimilálás nyilvánvaló eszköze volt, hogy az oktatás felső szintjén az anyanyelvi képzést erősen beszűkítették, s ezáltal a tovább tanulni szándékozók már eleve román nyelvű középiskolába mentek?
- Szlovákiában csak hosszás akkreditálási cirkusz után, pár éve sikerült létrehozni a révkomáromi egyetemet.
- Szerbiában rendszeresen verik a magyarokat. A magyar falvakba tömegesen költöztettek be háborús menekült szerb családokat, megváltoztatva a nemzetiségi összetételt.

Nádas úr, nem lehetséges, hogy a „történelmi viták” és a nemzeti kérdés (az Ön szóhasználatában az „etnikai elv”) nálunk ezek és hasonlóak miatt van még mindig napirenden? Nem lehet, hogy Pozsonyból és Ljubljanából nézve azért más a helyzet, mert önekik nem kell még ma is ilyen alapvető problémákkal küszködniük? Vagy arról lenne szó, hogy ami evidens Európában, ami jár a baszkoknak vagy a katalánoknak Spanyolországban, a svédeknek Finnországban, a németeknek Dániában, az osztrákoknak

---

* Ilyen kérdésekről ma Magyarországon nem lehet nyilvánosan vitatkozni; ezért vagyok kénytelen ilyen ügyekben magánlevelet írni.

Dél-Tirolban, minden nemzetalkotónak Svájcban és minden nemzetiségnek Magyarországon, az nem jár a kisebbségi magyaroknak a szomszédos országokban? Még szavai rosszindulatú kiforgatásának sem lehetne nevezni, ha én most azt állítanám, hogy Ön szerint Európa minden népének jár a demokrácia, az önrendelkezés, az anyanyelvű képzés, kivéve a határon túl élő magyarokat.

9./ Mindezek miatt nem értem – mert értelmetlen – annak hangoztatását, hogy „a modern Európa alapelve az együttműködés, és nem a konfrontáció; a szolidaritás, és nem az egoizmus”. Ha Magyarország állampolgárságot kívánna adni a határon túli magyaroknak, és fellépne kulturális autonómiájukért (a területit már nem is merem mondani!), azaz „a modern Európában” szokásos, természetesnek vett jogokért, akkor megsértené az együttműködés elvét, és a konfrontáció útjára lépne? (Ha a kijelentés arra célozna, hogy mindezt tárgyalásos úton kell elérni, akkor természetesen elfogadom.) Továbbá: kivel kellene nekünk itt szolidárisnak lennünk? A szerbekkel és románokkal a kisebbségi magyarok ellenében? És ki az egoista? Egyáltalán, hogy jön ide az egoizmus?

10./ Ön hosszan fejtegeti, hogy a magyaroknak nem lehet semmiféle küldetéstudatuk, és hiányolja a realitásérzéküket. Ami a küldetéstudatot illeti, szerintem is, legfeljebb egy területen lehet ilyesmiről szó: a magyar nyelv és a magyar kultúra megőrzésében. Ezzel gondolom Ön is egyetért. De ki beszél itt másfajtról? Én mostanában nem hallottam, nem olvastam ilyesmiről. (Bár igaz, a szélsőséges lapokat nem olvasom: ilyenek mindazok, amelyeknek címe a „Magyar”-ral kezdődik, úgy mint Magyar Narancs, Magyar Fórum, – kivéve, amelyik „Nemzet”-tel folytatódik - , valamint a 168 óra és a Demokrata.) A realitásérzékkel már bonyolultabb a helyzet, de csak ismételni tudom a fent már leírtakat. Ha egy ország, vagy kormány nem képes kiállni azért, ami „a modern Európában” természetes (azaz kisebbségi jogok, nemzeti önrendelkezés, kulturális és területi autonómia), annak nem realitásérzéke van, hanem megalkuvó és gyáva. A realitásérzék hiányáról olyan esetekben tartanám indokoltnak beszélni, amikor valaki át akarná rajzolni az országhatárokat. De mérvadó és számottevő politikai erők Magyarországon ilyen délibábot nem kergetnek. Mi végre hát ez az ostromozás?

11./ Levelem már így is hosszúra sikeredett, ezért a továbbiakhoz nem kívánok hozzászólni. Talán annyit, hogy értékeltem és élveztem, ahogy igyekezett távol tartani magát Mihancsik Zsófia szűkölő, beszűkült gyűlölködésétől. Orbán Viktor és a szélsőjobb unalomig hajtogatott állítólagos kapcsolatához azonban hadd fűzzek egy megjegyzést. Miután a MIÉP-et a magyar józanság kiszavazta a Parlamentből, nyilvánvaló, hogy hívei a Fideszre, esetleg az MDF-re szavaznak. (Azaz a nemzeti oldalra.) Ez jogosítaná fel Önt arra a kijelentésre, hogy O.V. nem tud különbséget tenni a jobboldal és a fasiszták között? * Hadd érzékeltessem egy példával, hogy miről is van szó. A Munkáspárt szavazói – legalább is a második fordulóban – nyilvánvalóan az MSZP-re szavaznak. Azaz, az MSZP szavazótáborában nyilvánvalóan tömegesen vannak kommunisták, rákosisták, sztálinisták. (Egyes felmérések kimutatták, hogy

---

* Már a MIÉP lefasisztázása is elfogadhatatlan. A MIÉP – szerintem – egyszerűen antiszemita beállítódású párt. De abból, hogy valakinek nem szimpatikusak a zsidók, még nem következik a kiirtásuk. Ezek a nagyvonalú liberális-kozmpolita minősítések szellemi igénytelenségről és nagyfokú szubjektivitásról tanúskodnak. Muszáj Önnek ilyesmiben részt vennie?

antiszemitaikban ez a párt bővelkedik a leginkább.) Önöknek mégsem jut eszükbe azzal vádolni a pártvezetést, hogy nem tud különbséget tenni szélsőbal és modern szociáldemokrácia között. (Gondolom, nem azért, mert semmi köze a szociáldemokráciához.) Ami pedig „a csőcselék beáramlását a Fideszbe” illeti, ez nevetséges és könnyen cáfolható állítás. Meg kell nézni az egyes pártok szavazóinak iskolai végzettség és képzettség szerinti összetételét.

Buda, 2004. december.

Tisztelettel üdvözlí és kellemes ünnepeket kíván:

Dr. Kiss Károly
egy. docens

U.i. Ahol kozmopolitát írtam, azt is értettem. Ha mást értettem volna, mást írtam volna.